

NGHIÊN CỨU

THIẾT KẾ BẢNG HỎI THU THẬP SỐ LIỆU VỀ TRẬT TỰ, AN TOÀN XÃ HỘI PHỤC VỤ ĐÁNH GIÁ VIỆC THỰC HIỆN MỤC TIÊU PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG CỦA VIỆT NAM

Nguyễn Thị Thanh Tâm*

Giới thiệu:

Bảo đảm trật tự, an toàn xã hội là một trong những nhiệm vụ quan trọng nhằm xây dựng một xã hội ổn định, phát triển bền vững. Ở Việt Nam, công tác thống kê trật tự, an toàn xã hội hiện tại chủ yếu dựa vào số liệu báo cáo của các cơ quan quản lý như công an, tư pháp, tòa án, kiểm sát... Tuy nhiên, nguồn số liệu này không bao quát được các vụ việc xảy ra trong cộng đồng dân cư mà không được báo cáo, xử lý bởi các cơ quan quản lý. Nghiên cứu này nhằm đề xuất ứng dụng phương pháp luận quốc tế về Điều tra nạn nhân các loại tội phạm của Văn phòng Liên Hợp Quốc về Ma túy và Tội phạm (UNODC) - Ủy ban Kinh tế Liên Hợp Quốc tại Châu Âu (UNECE) và kinh nghiệm các nước để thiết kế bảng hỏi điều tra hộ gia đình nhằm thu thập thông tin trật tự, an toàn xã hội tại Việt Nam từ góc độ người dân phục vụ đánh giá việc thực hiện mục tiêu phát triển bền vững của Việt Nam.

1. Giới thiệu phương pháp luận quốc tế về Điều tra nạn nhân các loại tội phạm

Trước đây, số liệu thống kê trật tự an toàn xã hội (TTATXH) trên thế giới chủ yếu tổng hợp từ hồ sơ hành chính của các cơ quan công an, kiểm sát, tòa án, tư pháp cung cấp. Tuy nhiên, những năm 1960, các nhà nghiên cứu đã nhận thấy nhược điểm của nguồn số liệu này. Nguồn số liệu từ hồ sơ hành chính không phản ánh đầy đủ tình trạng an ninh, an toàn trong môi trường sống của người dân. Nó chỉ thống kê được các thông tin về tội phạm đã được báo cáo, xử lý bởi các cơ quan

chức năng nói trên và bỏ qua các tội phạm xảy ra trong dân chúng nhưng không được ghi nhận bởi cảnh sát. Do vậy, một phương pháp thu thập thông tin khác đã được nghiên cứu để bổ sung cho nguồn số liệu từ hồ sơ hành chính, đó là điều tra nạn nhân của các loại tội phạm (*crime victimization surveys – CVS*). Điều tra nạn nhân là cuộc điều tra hộ gia đình để thu thập thông tin về trải nghiệm bị bạo lực thể chất, bạo lực tình dục, trộm cắp, cướp giật... của các thành viên hộ đã từng không may là nạn nhân của các loại tội phạm.

Những năm 70, các cuộc điều tra nạn nhân bắt đầu được thực hiện ở Mỹ, Úc, Canada và các nước châu Âu... Trong đó, điều

* Vụ Thống kê Xã hội và Môi trường

tra về nạn nhân và tội phạm quốc gia ở Mỹ năm 1972 được coi là một bước đột phá trong việc thu thập thông tin về an toàn xã hội với mục đích là khảo sát bản chất và nguyên nhân của tội phạm. Nguồn số liệu được coi là một công cụ nghiên cứu quan trọng, phản ánh các yếu tố, khía cạnh của tội phạm và nạn nhân mà số liệu từ báo cáo không dễ thể hiện được, đồng thời, là một căn cứ quan trọng để hoạch định và điều chỉnh các chính sách phòng chống tội phạm của Mỹ.

Những năm 1980, các cuộc điều tra nạn nhân được áp dụng rộng rãi hơn trên toàn cầu. Tuy nhiên, các định nghĩa về các chủ đề thuộc phạm trù an toàn xã hội giữa các quốc gia khác nhau nên rất khó sử dụng để so sánh quốc tế. Để khắc phục điều này, Điều tra nạn nhân cấp quốc tế (ICVS) đã được xây dựng năm 1987. ICVS đầu tiên được triển khai vào năm 1989 và lặp lại vào các năm 1992, 1996, 2000, 2004/2005 và 2010. Ban đầu ICVS tập trung ở các quốc gia phát triển, sau đó mở rộng sang các nước đang phát triển và Đông Âu. Có hơn 80 quốc gia đã thực hiện ra ít nhất một cuộc khảo sát ICVS trong những năm qua. Những nghiên cứu này không chỉ cung cấp dữ liệu mang tính so sánh quốc tế, mà theo dãy thời gian, chúng còn cung cấp dữ liệu về xu hướng tội phạm cho các quốc gia tham gia.

Điều tra nạn nhân dần được công nhận là công cụ giúp các nhà chức trách và công chúng nhận biết trình trạng an toàn xã hội và đưa ra cách thức giải quyết nhằm tăng cường TTATXH. Năm 2009, UNODC phối hợp với UNECE đã xây dựng tài liệu hướng dẫn về điều tra nạn nhân nhằm cung cấp nguồn thông tin toàn diện để các quốc gia xây dựng điều tra nạn nhân cấp quốc gia. Dựa trên tài liệu hướng dẫn kết hợp với tình hình thực tế,

mỗi nước có thể xây dựng cuộc điều tra để thu thập số liệu phản ánh thực trạng an toàn xã hội quốc gia, đồng thời có thể so sánh quốc tế.

Nội dung của điều tra nạn nhân thường bao gồm:

- Quan điểm, thái độ của người dân về tình trạng an toàn xã hội tại nơi họ sinh sống;
- Trải nghiệm của người dân là nạn nhân của các loại tội phạm. Các loại tội phạm có thể bao gồm: trộm, cướp, bạo lực (thể chất, tinh thần, tình dục), hối lộ, tham nhũng, lừa đảo, tội phạm mạng...
- Cách ứng phó của người dân khi trở thành nạn nhân của các loại tội phạm;
- Đánh giá của người dân về hiệu quả công tác hỗ trợ của các cơ quan quản lý;

Cuộc điều tra nạn nhân có thể thu thập các chỉ tiêu trong Bộ chỉ tiêu phát triển bền vững toàn cầu sau:

- (1) SDG 5.2.1. Tỷ lệ (a) bạo lực thể chất, (b) bạo lực tinh thần và/hoặc (c) bạo lực tình dục đối với phụ nữ gây ra bởi chồng/bạn tình;
- (2) SDG 5.2.2. Tỷ lệ bạo lực tình dục đối với phụ nữ gây ra bởi người khác ngoài chồng/bạn tình;
- (3) SDG 11.7.2. Tỷ lệ quấy rối tình dục và quấy rối không liên quan tới tình dục;
- (4) SDG 16.1.3. Tỷ lệ dân số bị bạo lực;
- (5) SDG 16.1.4. Tỷ lệ dân số cảm thấy an toàn khi đi bộ một mình tại khu vực sinh sống lúc trời tối;
- (6) SDG 16.2.2. Số nạn nhân bị bắt cóc trên 100 nghìn dân;
- (7) SDG 16.3.1. Tỷ lệ dân số bị bạo lực đã báo cáo cơ quan có thẩm quyền hoặc cá nhân/tổ chức có chức năng giải quyết xung đột;

➤➤➤ THỐNG KÊ VÀ CUỘC SỐNG

(8) SDG 16.3.3. Tỷ lệ dân số gặp phải vụ/việc tranh chấp và tiếp cận cơ quan giải quyết tranh chấp;

(9) SDG 16.5.1. Tỷ lệ nhận hối lộ;

(10) SDG 16.6.2. Tỷ lệ dân số hài lòng với dịch vụ công gần đây nhất.

2. Tình hình thu thập số liệu các chỉ tiêu phát triển bền vững về TTATXH của Việt Nam

Để thực hiện cam kết quốc tế và cụ thể hóa Chương trình nghị sự 2030 tại Việt Nam, Thủ tướng Chính phủ đã ban hành Kế hoạch hành động quốc gia thực hiện Chương trình nghị sự 2030 vì sự phát triển bền vững (Quyết định số 622/QĐ-TTg ngày 10 tháng 5 năm 2017), trong đó đề ra 17 mục tiêu chủ yếu với 115 mục tiêu cụ thể. Để giám sát,

đánh giá tình hình thực hiện SDGs này, Bộ trưởng Bộ Kế hoạch và Đầu tư đã ban hành Thông tư số 03/2019/TT-BKHĐT ngày 22 tháng 01 năm 2019 quy định Bộ chỉ tiêu phát triển bền vững của Việt Nam. Bộ chỉ tiêu bao gồm 17 nhóm chỉ tiêu, tương ứng với 17 mục tiêu phát triển bền vững. Trong đó, các chỉ tiêu thuộc mục tiêu số 16 về hòa bình, công lý, thể chế vững mạnh – là các chỉ tiêu liên quan trực tiếp đến vấn đề an toàn xã hội. Ngoài các chỉ tiêu thuộc mục tiêu số 16, các chỉ tiêu về TTATXH còn nằm rải rác ở một số mục tiêu khác, trong đó có mục tiêu số 05 về bình đẳng giới, tăng quyền và tạo cơ hội cho phụ nữ và trẻ em gái. Trong Bộ chỉ tiêu phát triển bền vững của Việt Nam, các chỉ tiêu về TTATXH do Tổng cục Thống kê (TCTK) chịu trách nhiệm thu thập, tổng hợp bao gồm:

Mã chỉ tiêu	Tên chỉ tiêu	Kỳ báo cáo	Nguồn số liệu
	Mục tiêu 5: Đạt được bình đẳng về giới, tăng quyền và tạo cơ hội cho phụ nữ và trẻ em gái		
5.2.1	Tỷ lệ phụ nữ từ 15 tuổi trở lên đã từng bị bạo lực bởi chồng hoặc bạn tình hiện tại hoặc trước đây trong 12 tháng qua	10 năm	Điều tra thống kê (TCTK)
5.2.2	Tỷ lệ phụ nữ từ 15 tuổi trở lên đã từng bị bạo lực tình dục bởi những người không phải chồng hoặc không phải bạn tình trong 12 tháng qua	10 năm	Điều tra thống kê (TCTK)
	Mục tiêu 16: Thúc đẩy xã hội hòa bình, công bằng, bình đẳng vì phát triển bền vững, tạo khả năng tiếp cận công lý cho tất cả mọi người; xây dựng các thể chế hiệu quả, có trách nhiệm giải trình và có sự tham gia ở các cấp		
16.1.1	Tỷ lệ dân số từ 15-65 tuổi bị bạo lực thể chất, tinh thần và tình dục trong 12 tháng qua	10 năm	Điều tra thống kê (TCTK)
16.2.1	Tỷ lệ người dưới 18 tuổi đã từng bị người chăm sóc, nuôi dưỡng xử phạt về thể chất hoặc bị xử phạt về tinh thần trong tháng qua	10 năm	Điều tra thống kê (TCTK)
16.2.2	Tỷ lệ người từ 18-29 đã từng bị bạo lực tình dục trước 18 tuổi	10 năm	Điều tra thống kê (TCTK)

Trong danh sách chỉ tiêu trên, chỉ tiêu 16.1.1 và chỉ tiêu 16.2.2 chưa từng được thu thập số liệu tại Việt Nam. Chỉ tiêu 5.2.1 và 5.2.2 đã từng được thu thập từ Điều tra quốc gia về bạo lực gia đình tại Việt Nam các năm 2009-2010 và 2018-2019. Chỉ tiêu 16.2.1 từng được thu thập tại Điều tra các mục tiêu bền vững về trẻ em và phụ nữ năm 2020-2021. Cả VAWS và SDGCW đều được thực hiện bởi nguồn tài trợ từ các tổ chức quốc tế. Như vậy, có thể nói, các chỉ tiêu về an toàn xã hội do TCTK chịu trách nhiệm thu thập, tổng hợp chưa có nguồn số liệu xác định, trong đó, có 2 chỉ tiêu chưa rõ về phương pháp thu thập số liệu. Từ đó cho thấy, việc nghiên cứu thiết kế bảng hỏi điều tra thu thập số liệu về an toàn xã hội phục vụ đánh giá mục tiêu phát triển bền vững của Việt Nam là rất cần thiết.

3. Đề xuất bảng hỏi thu thập số liệu về an toàn xã hội tại Việt Nam.

Để thu thập một số chỉ tiêu phát triển bền vững do TCTK chịu trách nhiệm thu thập, tổng hợp, Nghiên cứu đề xuất ứng dụng phương pháp luận Điều tra nạn nhân các loại tội phạm để thiết kế bảng hỏi điều tra hộ gia đình. Trong đó, đối tượng phỏng vấn là thành viên hộ từ 15-65 tuổi. Mốc thời gian tham chiếu để người trả lời hồi tưởng về trải nghiệm bạo lực là 12 tháng và 3 năm trước thời điểm phỏng vấn. Các định nghĩa về bạo lực bao gồm bạo lực thể chất, bạo lực tinh thần và bạo lực tình dục, về cơ bản sẽ dựa trên các định nghĩa của các tổ chức Liên hợp quốc và dựa trên Bảng phân loại các loại tội phạm vì mục đích thống kê (ICCS). Bảng hỏi đề xuất bao gồm các phần sau:

A. Giới thiệu: Giới thiệu về mục đích và một số thông tin về cuộc phỏng vấn, nguyên

tắc bảo mật thông tin và xem người trả lời có đồng ý tham gia phỏng vấn hay không.

Mục I. Thông tin chung: thu thập các thông tin chung về đối tượng phỏng vấn như tên, tuổi, dân tộc, trình độ học vấn... để tính toán một số phân tử chủ yếu, đồng thời để hiểu được bối cảnh chung phục vụ việc phân tích dữ liệu sau này.

Mục II. Bạo lực thể chất: thu thập thông tin về trải nghiệm bị bạo lực thể chất của nạn nhân, các xử trí khi nạn nhân bị bạo lực (có tìm sự trợ giúp của các cơ quan, đoàn thể hay không), nguyên nhân không tìm kiếm sự trợ giúp từ các cơ quan, đoàn thể.

Mục III. Bạo lực tinh thần: thu thập thông tin về trải nghiệm bị bạo lực tinh thần của nạn nhân, các xử trí khi nạn nhân bị bạo lực (có tìm sự trợ giúp của các cơ quan, đoàn thể hay không), nguyên nhân không tìm kiếm sự trợ giúp từ các cơ quan, đoàn thể.

Mục IV: Bạo lực tình dục: thu thập thông tin về trải nghiệm bị bạo lực tình dục của nạn nhân, các xử trí khi nạn nhân bị bạo lực (có tìm sự trợ giúp của các cơ quan, đoàn thể hay không), nguyên nhân không tìm kiếm sự trợ giúp từ các cơ quan, đoàn thể.

B. Kết thúc phiếu khảo sát: Cảm ơn người tham gia phỏng vấn.

Nghiên cứu đề xuất phiếu khảo sát có thể được cân nhắc để ứng dụng vào cuộc Khảo sát sức khỏe dân cư và kinh nghiệm cuộc sống được quy định trong Chương trình điều tra thống kê quốc gia (*ban hành theo Quyết định 03/2023/QĐ-TTg*). Như vậy, bên cạnh việc thu thập chỉ tiêu thống kê quốc gia 1905 "Tỷ lệ dân số bị bạo lực", cuộc khảo sát này có thể thu thập một số chỉ tiêu phát triển bền vững về an toàn xã hội nhằm cung cấp số liệu phục vụ đánh giá việc thực hiện mục tiêu phát triển bền vững của Việt Nam.